

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Avaldamismärge:

Riigikogu
seadus
algtekst
RT I 1997, 16, 260

Välja kuulutanud
Vabariigi President
26.02.1997 otsus nr 85

Psühhiaatrilise abi seadus

Vastu võetud 12.02.1997

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Seaduse reguleerimisala

Psühhiaatrilise abi seadus reguleerib isikule psühhiaatrilise abi andmise korda ja tingimusi ning isikule psühhiaatrilise abi andmisel tekkivaid suhteid tervishoiuasutustega; sätestab riigi ja kohaliku omavalitsuse kohustused psühhiaatrilise abi korraldamisel ning isiku õigused psühhiaatrilise abi saamisel.

§ 2. Mõisted

Käesolevas seaduses kasutatakse mõisteid järgmises tähenduses:

- 1) **psüühikahäire**– kehtivale rahvusvahelisele psüühika- ja käitumishäirete klassifikatsioonile vastav psüühiline seisund või käitumishäire;
- 2) **psühhiaatriline abi**– psüühikahäirete diagnostika, psüühikahäirega isiku ravi ja taastusabi ning psüühikahäireid ennetav tegevus;
- 3) **raviprotsess**– isiku uurimise, diagnoosimise, ravimise ja taastusabiga seotud tegevus, mis hõlmab suhteid patsiendi ja arsti ning teiste ravimisele kaasatud isikute, raviasutuste ja haigekassaga;
- 4) **psüühikahäirega isiku taastusabi**– tegevus psüühikahäirega isiku sotsiaalse toimetulekuvõime taastamiseks;
- 5) **teadev nõusolek**– nõusolek, mille andmisel isik on võimeline aru saada nõusoleku olemusest ja selle andmise või sellest keeldumise tagajärgedest.

§ 3. Psühhiaatrilise abi vabatahtlikkus

- (1) Psühhiaatrilist abi antakse vaba tahte avalduse alusel, s.t. isiku soovil või teadval nõusolekul.
- (2) Teovõimetule isikule antakse psühhiaatrilist abi tema seadusliku esindaja soovil või nõusolekul.
- (3) Psüühikahäirega isiku ravi ilma tema teadva nõusolekuta või seadusliku esindaja nõusolekuta on lubatud ainult käesoleva seaduse §-des 11 ja 17 sätestatud juhtudel.

§ 4. Isiku õigused psühhiaatrilise abi saamisel

Isikul on psühhiaatrilise abi saamisel õigus:

- 1) saada ravi ja põetust võrdsel alusel muude haigetega;
- 2) saada teavet oma psüühikahäire ja kasutatavate ravi- ning diagnostikameetodite kohta ja tutvuda temasse puutuvate ravidokumentidega, välja arvatud juhul, kui see võib osutada kahjulikuks tema vaimsele tervisele või teiste isikute julgeolekule. Otsuse teabe edastamise kohta teeb ja annab õiguse tutvuda ravidokumentidega tema raviarst, kes teeb sellekohase kande tema ravidokumendi;
- 3) keelduda psühhiaatrilistest uuringutest ja ravist või neid katkestada, välja arvatud käesoleva seaduse paragrahvides 11, 15, 16 ja 17 sätestatud juhtudel;
- 4) kahju hüvitamisele ravi- või põetusevigadest põhjustatud kahju korral.

§ 5. Psüühikahäirete diagnostika ja psüühikahäirega isiku ravi

- (1) Arst on psüühikahäirete diagnoosimisel ja psühhiaatrilise abi andmisel sõltumatu ning juhindub arstiteadusest, arstieetikast, seadustest ja muudest õigusaktidest.
- (2) Psühhiaatrilist ravi ja diagnoosi puudutav teave on isiku eraelu saladus ja selle edastamine väljaspoole raviprotsessi on lubatud ainult isiku enda või tema seadusliku esindaja kirjalikul nõusolekul, samuti juurdlusorgani, politsei, prokuratuuri või kohtu seadusest tuleneva nõude alusel.

(3) Psüühikahäirega isiku raviarst ei ole kohustatud andma kellelegi ütlusi isiku eraelu kohta, mida ta sai teada oma tööülesannete tõttu.

2. peatükk PSÜHHIAATRILISE ABI KORRALDUS

§ 6. Psühhiaatrilise abi korraldamise üldpõhimõtted

- (1) Psühhiaatrilise abiga tagatakse raviotsuses psüühikahäirega isikule järjepidev ja sotsiaalministri poolt kehtestatud standarditele vastav ravi.
- (2) Psühhiaatrilist abi annavad sellekohase tegevusloaga raviasutused, arstid ja muud spetsialistid.
- (3) Üldarst annab psühhiaatrilist abi oma pädevuse piires.
- (4) Psühhiaatriline eriarstiabi korraldatakse kohaliku omavalitsuse ja riigi tasandil.
- (5) Psühhiaatrilise abi andmisel välditakse võimaluse korral isiku eemaldamist harjumuspärasest elukeskkonnast.
- (6) Psühhiaatrilist haiglaravi rakendatakse juhul, kui isiku tervise seisundist lähtuvalt ei ole haiglaväline abi piisavalt tõhus või kui isik on temal esineva psüühikahäire tõttu muutunud endale või teistele ohtlikuks.

§ 7. Riigi ülesanded psühhiaatrilise abi korraldamisel

Riigi tasandil korraldab psühhiaatrilist abi Sotsiaalministeerium, kelle ülesanded täiendavalt tervishoiukorralduse seaduses (RT I 1994, 10, 133; 1995, 57, 978) sätestatule on:

- 1) kohtu poolt psühhiaatriaiglasse paigutatud isikute psühhiaatrilise ravi korraldamine;
- 2) erihooldekodudes antava psühhiaatrilise abi korraldamine;
- 3) psüühikahäireid ennetava tegevuse korraldamine.

§ 8. Kohaliku omavalitsuse ülesanded psühhiaatrilise abi korraldamisel

- (1) Kohaliku omavalitsuse tasandil korraldab psühhiaatrilist abi valla- või linnavalitsus kooskõlastatult maakonnaarstiga.
- (2) Kohalik omavalitsus tagab psühhiaatrilise abi kiirabina, haiglavälise, haigla- ja taastusabina.
- (3) Kohalik omavalitsus korraldab psühhiaatrilist abi käesoleva seaduse nõuete kohaselt.
- (4) Kohalik omavalitsus tagab vältimatu psühhiaatrilise abi ravikindlustusega hõlmamata isikutele.

§ 9. Psühhiaatrilise abi seos sotsiaalhoolekandega

- (1) Kohalik omavalitsus tagab psüühikahäirega isikule sotsiaalteenuste kättesaadavuse ja nende sidumise psühhiaatrilise abiga.
- (2) Kohalik omavalitsus korraldab psüühikahäire tõttu vaeguriks tunnistatud isiku tervise seisundile vastava hooldamise, mis toimub sotsiaalhoolekande seadusega (RT I 1995, 21, 323; 1996, 49, 953) sätestatud korras.

3. peatükk VÄLTIMATU PSÜHHIAATRILINE ABI

§ 10. Vältimatu psühhiaatrilise abi andmise üldpõhimõtted

- (1) Kõigile Eesti territooriumil viibivatele isikutele tagatakse vältimatu psühhiaatriline abi.
- (2) Vältimatut psühhiaatrilist abi saab psüühikahäirega isik vaba tahte avalduse alusel, välja arvatud käesoleva seaduse § 11 lõikes 1 sätestatud juhtudel.
- (3) Vältimatu psühhiaatriline abi tagatakse psüühikahäirete korral, kus abita jätmise ohustab otseselt isiku elu.
- (4) Vältimatut psühhiaatrilist abi antakse isiku tervise seisundist lähtuvalt kiirabi, haiglavälise või haiglaabi korras.

§ 11. Tahtest olenematu vältimatu psühhiaatriline abi

- (1) Isik võetakse tema enda või tema seadusliku esindaja nõusolekuta vältimatu psühhiaatrilise abi korras ravile haigla psühhiaatriaosakonda või jätkatakse ravi, tema tahtest olenemata, ainult järgmiste asjaolude koosesinemise korral:
 - 1) isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida;
 - 2) haiglaravita jätmisel ohustab isik psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut;

3) muu psühhiaatriline abi ei ole küllaldane.

(2) Otsuse isik ravile võtta teeb haigla psühhiaatriaosakonna arst vajaduse ilmnemisel viivitamata pärast isiku arstlikku läbivaatust. Otsus vormistatakse sotsiaalministri kehtestatud korra kohaselt. Otsuse vormistamise aeg loetakse tahtest olenematu haiglaravi alguseks.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud asjaoludel ravil viibiv isik ei või katkestada uuringuid ja ravi ega lahkuda haigla psühhiaatriaosakonnast.

§ 12. Tahtest olenematut vältimatut psühhiaatrilist abi vajava isiku haiglasse paigutamise kord

(1) Käesoleva seaduse § 11 lõikes 1 sätestatud asjaoludel toimetatakse isik haigla psühhiaatriaosakonda kiirabi, politsei, lähedaste või muude isikute poolt.

(2) Käesoleva seaduse § 11 lõikes 1 sätestatud asjaoludel ja arsti kirjaliku taotluse alusel abistab politsei meditsiinitöötajaid isiku kinnipidamisel, arstlikul läbivaatusel ja haigla psühhiaatriaosakonda toimetamisel ning tagab isiku vara ajutise kaitse.

(3) Tahtest olenematu vältimatu psühhiaatrilise ravi (edaspidi – tahtest olenematu ravi) rakendamise otsusest teavitab arst isikut koheselt ja tema lähedast inimest või seaduslikku esindajat 72 tunni jooksul otsuse vormistamisest.

(4) Tahtest olenematu ravi rakendamisel on isiku lähedasel inimesel ja seaduslikul esindajal või nende poolt valitud arstil või advokaadil õigus lühiajaliselt kohtuda tahtest olenematule ravile paigutatud isikuga. Kohtumise kestuse otsustab raviarst, lähtudes ravile paigutatud isiku tervise seisundist.

(5) Kui arstil puudub teave isiku lähedase inimese või seadusliku esindaja olemasolu ja nende asukoha kohta, teavitab ta käesoleva paragrahvi lõikes 3 toodud tähtaja jooksul tahtest olenematu ravi rakendamisest isiku elukohajärgset kohalikku omavalitsust.

§ 13. Tahtest olenematu ravi kontrollimine

(1) Haigla pea- või ülemarst tagab tahtest olenematult ravile võetud isiku arstliku läbivaatuse kahe psühhiaatri poolt 48 tunni jooksul haiglaravi algusest.

(2) Kui üks või mõlemad psühhiaatrid tunnistavad ravile võtmise või ravi jätkamise käesoleva seaduse § 11 lõike 1 alusel põhjendamatuks ning isik ei ole nõus jääma ravile haigla psühhiaatriaosakonda, võib ta haiglast koheselt lahkuda.

(3) Kui mõlemad psühhiaatrid tunnistavad isiku ravile võtmise või ravi jätkamise käesoleva seaduse § 11 lõike 1 alusel põhjendatuks, jäetakse isik tahtest olenematule ravile kuni 14 päevaks.

(4) Isiku tahtest olenematu ravi haigla psühhiaatriaosakonnas võib kesta üle 14 päeva ainult kohtu loal, mille annab halduskohus haigla pea- või ülemarsti kirjaliku taotluse alusel. Halduskohtunik vaatab läbi tahtest olenematuks raviks loa andmise taotluse ja otsustab loa andmise või sellest keeldumise viivitamata, kohtuistungit korraldamata.

(5) Loa isiku tahtest olenematuks raviks võib halduskohtunik anda esimesel korral kuni 30 päevaks, alates taotluse kohtusse saabumise päevast. Järgnevatel kordadel võib halduskohtunik pikendada luba isiku tahtest olenematuks raviks kuni 90 päevaks, alates eelmise korra lõppemisele järgnevast päevast.

(6) Kui halduskohtunik keeldub loa andmisest või pikendamisest isiku tahtest olenematuks raviks või tühistab antud loa, võib isik haiglast koheselt lahkuda või jätkata ravi vaba tahte alusel.

(7) Kui tahtest olenematu ravi käigus langeb ära vähemalt üks § 11 lõikes 1 toodud asjaolu, lõpetatakse kahe psühhiaatri otsusel tahtest olenematu ravi ja isik võib haiglast koheselt lahkuda või jätkata ravi vaba tahte avalduse alusel. Kui ravi oli antud kohtu loal, teavitab haigla pea- või ülemarst kohut tahtest olenematu ravi lõpetamisest kirjalikult.

(8) Tahtest olenematul ravil viibiva isikuga ei ole lubatud teha kliinilisi katseid, katsetada uusi ravimeid ega ravimeetodeid.

(9) Järelevalvet tahtest olenematu ravi üle teostab maakonnaarst.

§ 14. Ohjeldusmeetmete rakendamine

(1) Ohjeldusmeetmeid rakendatakse psüühikahäirega isiku suhtes käesoleva seaduse § 11 lõikes 1 sätestatud asjaoludel, kui on otsene oht enesevigastuseks või vägivallaks teiste isikute suhtes ja muud vahendid ohu kõrvaldamiseks ei ole osutunud küllaldaseks.

(2) Ohjeldusmeetmetena kasutatakse eraldamist ja fikseerimist. Eraldamine on isiku eralduspalatisse paigutamine ning seal meditsiinitöötaja järelevalve all kinnipidamine. Fikseerimine on eralduspalatis meditsiinitöötaja järelevalve all mehaaniliste vahendite (rihmad, eririietus) kasutamine isiku tegutsemisvabaduse piiramiseks.

(3) Ohjeldusmeetmeid rakendatakse arsti otsusel, mis vormistatakse koos põhjendusega ravidokumentides, ja nende rakendamine lõpetatakse koheleht ohu möödumisel.

4. peatükk **PSÜHHIAATRIA EKSPERTIIS JA KOHTU POOLT** **PSÜHHIAATRIAHAIGLASSE PAIGUTATUD ISIKU PSÜHHIAATRILINE RAVI**

§ 15. Kohtupsühhiaatriaekspertiis

(1) Kohtupsühhiaatriaekspertiis määratakse ja tehakse kriminaalmenetluse koodeksis (ENSV ÜT 1961, 1, 4 ja lisa; RT I 1995, 6–8, 69; 15, 173; 83, 1441; 1996, 6, 101; 31, 631; 48, 943) ja tsiviilkohtupidamise seadustikus (RT I 1993, 31/32, 538; 1994, 1, 5; 1995, 29, 358; 1996, 3, 57; 42, 811) kehtestatud korras.

(2) Kohtuniku loal või kohtumääruse alusel võib vabaduses viibiiva kahtlustatava, süüdistatava või kohtualuse paigutada haigla psühhiaatriaosakonda kohtupsühhiaatriaekspertiisi tegemiseks. Ekspertiisi taotlenud ametiisik teavitab isiku haigla psühhiaatriaosakonda paigutamisest tema seaduslikku esindajat või lähedast inimest 72 tunni jooksul pärast kohtuniku loa kättesaamist.

(3) Kohtupsühhiaatriaekspertiisid on ambulatoorsed ja statsionaarsed. Ambulatoorne kohtupsühhiaatriaekspertiis tehakse tähtajaga kuni kaks nädalat, statsionaarne kohtupsühhiaatriaekspertiis kuni kaks kuud. Erandjuhtudel pikendab kohus (kohtunik) kohtupsühhiaatriaekspertiisi tegemist eksperdi taotlusel.

(4) Kohtupsühhiaatriaekspertiisi teevad sellekohase tegevusloaga psühhiaatrid.

§ 16. Kaitseväeteenistuseks kõlblikkuse psühhiaatriaekspertiis

(1) Kaitseväeteenistuseks kõlblikkuse psühhiaatriaekspertiis tehakse kooskõlas kaitseväeteenistuse seadusega (RT I 1994, 23, 384; 1995, 18, 240; 62, 1056; 1996, 25, 519; 49, 953) Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras.

(2) Kaitseväeteenistuseks kõlblikkuse psühhiaatriaekspertiisile esitatavad nõuded kehtestab sotsiaalminister.

§ 17. Psühhiaatrilise ravi nõuded ja psühhiaatriaigla töökorraldus kohtu poolt määratud meditsiinilise iseloomuga mõjutusvahendite kohaldamisel

Psühhiaatrilise ravi nõuded ja psühhiaatriaigla töökorralduse kohtu poolt kriminaalkoodeksi (RT 1992, 20, 288; 1993, 7, 103; RT I 1993, 33, 539; 43, 620; 49, 693; 1994, 12, 202; 16, 290; 24, 391; 30, 466; 39, 620; 50, 845; 74, 1324; 83, 1447; 91, 1529; 1995, 4, 36; 5, 40; 11, 114; 14, 170; 15, 173; 24, 336; 25, 352; 26–28, 355; 53, 845; 58, 1005; 60, 1018; 62, 1056; 1996, 3, 56; 6, 101; 26, 528; 31, 631; 1997, 1, 4; 5/6, 30) § 59 lõike 1 alusel määratud meditsiinilise iseloomuga mõjutusvahendite kohaldamisel psühhiaatriaiglas kehtestab sotsiaalminister.

5. peatükk **FINANTSEERIMINE**

§ 18. Psühhiaatrilise abi finantseerimine

Psühhiaatrilist abi finantseeritakse tervishoiukorralduse seaduses, Eesti Vabariigi ravikindlustusseaduses (RT 1991, 23, 272; 1992, 19, 276; 1994, 23, 387), sotsiaalhoolekande seaduses ja käesolevas seaduses kehtestatud korras.

§ 19. Riigielarvest finantseeritav psühhiaatriline abi, ravi ja ekspertiis

Ravikindlustusega hõlmamata isikule antava vältimatu psühhiaatrilise abi, psüühikahäire tõttu vaeguriks tunnistatud isiku hooldamise ja taastusabi kulud, kohtupsühhiaatriaekspertiisi ja kaitseväeteenistuseks kõlblikkuse psühhiaatriaekspertiisi tegemise ning kohtu poolt psühhiaatriaiglasse paigutatud isiku psühhiaatrilise ravi kulud kaetakse riigielarvest.

6. peatükk **MUUDATUSED VARASEMATES ÕIGUSAKTIDES JA SEADUSE RAKENDAMINE**

§ 20. Muudatused halduskohtumenetluse seadustikus

Halduskohtumenetluse seadustikku (RT I 1993, 50, 694; 1994, 16, 290; 28, 425; 1995, 29, 358 ja 359; 1996, 37, 739) täiendatakse §-ga 17²järgmises sõnastuses:

«§ 17². Loa andmise, pikendamise ja tühistamise kord isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks

(1) Loa isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks psühhiaatrilise abi seaduses ettenähtud juhtudel annab, pikendab või tühistab halduskohtunik.

(2) Isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks loa andmisel, pikendamisel või tühistamisel tutvub halduskohtunik esitatud kirjaliku põhjendatud taotlusega. Taotluse isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks loa andmiseks või pikendamiseks esitab haigla pea- või ülemarst. Vajadusel nõuab halduskohtunik taotluse esitajalt täiendavaid seletusi.

(3) Halduskohtunik vaatab esitatud taotluse läbi ja otsustab viivitamata, kohtuistungit korraldamata, isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks loa andmise, pikendamise, sellest keeldumise või tühistamise.

(4) Loa isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks annab halduskohtunik esimesel korral kuni 30 päevaks, alates taotluse kohtusse saabumise päevast, ja järgnevatel kordadel pikendab antud luba kuni 90 päevaks, alates eelmise korra lõppemisele järgnevast päevast.

(5) Kui kohtu loal antav isiku tahtest olenematu vältimatu psühhiaatriline ravi lõpetatakse ennetähtaegselt kahe psühhiaatri otsusel psühhiaatrilise abi seaduses sätestatud tingimustel, teatab haigla pea- või ülemarst sellest kohtule.

(6) Isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks antud loa tühistab halduskohtunik järelevalvet teostava ametniku protesti alusel või ravil viibiva isiku abikaasa, seadusliku esindaja või lähemate sugulaste taotluse alusel, olles kuulanud ära haigla pea- või ülemarsti või tema kohuseid täitva selleks volitatud arsti seletused. Vajadusel võib halduskohtunik määrata ravil viibivale isikule kohtupsühhiaatrilise ekspertiisi.

(7) Loa andmine, sellest keeldumine ja tühistamine peab olema põhjendatud ja see vormistatakse halduskohtuniku kirjaliku otsusena, mille ärakiri antakse isiku tahtest olenematuks vältimatuks psühhiaatriliseks raviks loa andmise, pikendamise või tühistamise taotlejale ja protesti esitajale.»

§ 21. Muudatused kriminaalkoodeksis

Kriminaalkoodeksis tehakse järgmised muudatused:

1) paragrahvi 59 lõike 1 viimane lause muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

«Meditsiinilise iseloomuga mõjutusvahendid on paigutamine ravile tavalise või tugevdatud järelevalve alla psühhiaatriaiglasse.»;

2) paragrahvi 59 täiendatakse lõikega 1¹järgmises sõnastuses:

«(1¹) Isikut, kes on paigutatud ravile tugevdatud järelevalve alla psühhiaatriaiglasse, hoitakse seal tingimustes, mis välistavad ohtlike tegude toimepanemise tema poolt.»;

3) paragrahvi 59 lõige 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

«(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 ettenähtud meditsiinilise iseloomuga mõjutusvahendite määramisel arvestab kohus toimepandud teo ja selle toime pannud isiku ohtlikkuse laadi, samuti seda, millist ravi isik vajab. Meditsiinilise iseloomuga mõjutusvahendit kohaldatakse kuni selle isiku tervenemiseni või tema ohtlikkuse äralangemiseni. Nende mõjutusvahendite kohaldamise, lõpetamise või liigi muutmise määrab kohus.»;

4) paragrahv 59¹tunnistatakse kehtetuks.

§ 22. Muudatused Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi tervishoiuseaduses

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi tervishoiuseaduse (ENSV Teataja 1971, 29, lisa; 1974, 37, 369; 1980, 18, 315; 1984, 24, 292; 1985, 37, 579; 1986, 11, 143; 1988, 6, 68; RT I 1995, 57, 978) §-d 53, 55, 57, 57¹ja 75 tunnistatakse kehtetuks.

Riigikogu esimees Toomas SAVI